

UPLJIV GOSPODARSKEGA RAZVOJA NA ŽENO. ABDITUS. LJUBLJANA.

V šestnajstem stoletju je pričel fevdalizem biti svoj smrtni boj z novim, mladim, dá, revolucionarnim kapitalizmom.

Fevdalizem je bil utemeljen v kmet-skem in rokodelskem načinu proizvodjanja. Vendar tudi le tó v okviru sejmskih za-drug. — Ta način produkcije je uplival tudi na duševno življenje človeštva. Kakor danes, takó je bilo i tedaj vse javno in pri-vatno življenje odvisno od gospodarstva, ki je izviralo iz omenjenega načina produkcije.

Toda že se je pričelo z novim načinom produkcije. V 14. stoletju že najdemo po nekaterih severnih italijanskih mestih podjetja, ki so imela značaj kapitalistične pro-dukcije. Ta podjetja so se deloma razvila v industrijo. — V Italiji se je torej tako-rekoč porodil kapitalizem. Kajti tudi trgov-ska italijanska mesta so bila prva, ki so se vsled svojega razvoja odtegnila smeri fevdalizma. Italijanski trgovec je kmalu pričel privržati v svojo domovino iz daljnih, tujih dežel razne surovine in jih doma izdelavati po svojih svobodnih, plačanih delavcih. Pa to je bilo težko; mnogokrat ni bilo dobiti pripravnih svobodnih delavcev, ki bi bili primorani prodati svojo delavno moč. Bistvo novega načina proiz-vajanja pa je zahtevalo svobodnega delavca. Ne radi tega, da bi smel ta novo ustvar-jeni človek to svobodo sam uživati, temveč radi tega, ker je bila ta dozdevna svoboda potrebna za njegovega gospodarja in nje-govo podjetje; novi način produkcije je torej zahteval svobodne ljudi radi tega, da so to svobodo zamogli oni, ki so bili go-spodarsko najmočnejši, izrabiti za sebe.¹⁾

To je bil prvi temelj kapitalizma. Dasi

¹⁾ V kolonijah je bil razvoj kapitalizma odvisen od sužnosti. V plantažah južne Amerike je bila ta sužnost prvi pogoj za vzdržavanje istih. Ta sužnost pa je bila strašnejša in ostudnejša nego odvisnost v časih fevdalizma. Tudi v Evropi je bila osebna odvisnost za

kapitala v današnjem smislu še ni bilo, bil je vendar návžoč kapital trgovca. Le-tá je deloval naravnost uničevalno na stari način produkcije. V šestnajstem stoletju, sta si stala torej fevdalizem in kapitalizem v smrtnem boju nasproti. Klic kapitalizma po svobodi je kmalu našel odmeva v ro-kodelskem stanu, ob enem pa se je i v učenjaških krogih porodila nova struja, humanizem, ki je protežirala monarhistični absolutizem, kateri se je paralelno s kapi-talizmom razvijal in se končal z besedami kralja Ludovika XIV.: Država sem jaz!

Razloček, ki je vladal v fevdalizmu med kmetstvom, rokodelci in deloma meš-čani na eni in plemstvom na drugi strani, se je v novem proizvodjalnem načinu raz-širil v povse drugo obliko. Ko je padla moč naturalnega gospodarstva, je stopila na dan nova moč, denar. Naturalij se ni zamoglo prenašati daleč po svetu in jih ne pošiljati v oddaljene kraje, to tem manj, ker ni bilo takih prometnih sredstev, kakor danes. Denar pa je potoval hitro in brez težav; bil je za menjavo priklad-nejši in imel vse lastnosti prednosti v sebi. Z razvojem kapitalističnega gospodarstva rasla je tudi moč denarja.

S kapitalizmom pa je nastal nov raz-red: Moderni proletarijat. V gospodarskem oziru je napram drugim razredom zasledo-val pot nekdanjega antiškega proletarjata; vendar se je glede svojega stališča v družbi od antiškega zelo razločeval. — Industrija se je zapričela, in ceneno fabrično delo se je nastajalo velikem slogu. Razlika med prostim delavcem in gospodarjem, kapita-listom, ki je izrabljajl dozdevno svobodo delavca zá-se, je rasla in se večala.

Nastala je doba brezobzirnega razred-nega boja.

razvoj kapitalistične produkcije v začetku ravno takó potrebna, kakor pozneje sužnost v kolonijah. Primerjaj: Karl Marks, Kapital I. (Fabrikant und Bojar). Vendar je bistvo kapitalizma pozneje v razvoju potrebovalo »svobodnega« delavca,

* * *

Novi način produkcije pa je imel za nasledek novo obliko mislij in novo vsebino istih. Toda vsebina se je — naravno — menjavala mnogo hitreje nego oblika. V Italiji se je povodom trgovine z orientalskimi deželami spoznala stara helenska literatura, ki je novemu materijelnemu in duševnemu življenju ustrezala bolje nego ista rimska. Fevdalno gospodarstvo se je razvilo v kapitalistično, in nov svetski nazor je zmagoval nad starim.

Ves ta gospodarski proces je mogočno uplival na vse razrede družbe, kakor tudi na oba spola, na Moža in Ženo.

V prvotnem komunizmu je bila Žena upoštevan ud družbe, kajti obstoj skupnosti je bil od njenega dela ravno tako odvisen, kakor od dela Moževega. V javnosti je torej Žena stala na istem stališču, kakor Mož. Prihodom patrijarhalične srednjeveške družine se je to izpremenilo. Žena je postala docela izolirana. V javnosti je postala nepoznana reč, a v družini je bila dekla svojega moža. Čimbolj so izginjale tradicije prostnega komunizma tem globlje je padal upliv Žene. To se je godilo namreč radi tega, ker vzdržavanje hišnega gospodarstva ni bila več stvar skupnosti.

* * *

Vsled novo nastalega razmerja v družbi je postalo plemstvo ekonomično nepotrebno. Velika večina plemstva je prišla na nič vsled potratnosti, ki je prihodom kapitalističnega gospodarstva zavladała takó pri plemstvu, kakor pri kraljih. Kralj je z veseljem gledal potratnost, luksurijoznost plemstva; upal je, da se s tem poveča njegova absolutistična moč. Videl pa ni nevarnosti, ki je pretila i njemu. Kajti kmalu i kralju i plemstvu niso več zadoščali dohodki zemljišč. Pomagati je moralo bogato meščanstvo, in tedaj ni bil več

daleč čas, ko je postalo plemstvo, s kraljem vred, odvisno od kapitala.¹⁾

Velika francozka revolucija se je, dasi so bili predpogoji za njo navzoči, vršila v znamenju: ali naj postane kraljestvo orodje kapitala, klera ali plemstva. Prvi je zmagal. Obglavljenje Ludovika XVI. Kapeta ni imelo nobenih posledic. Kajti kmalu je nov, silnejši car prevzel »kraljestvo brez kralja«, ali kakor so ga zvali, »meščansko republiko.« Da ni prišel Napoleon, prišel bi nedvomno kdo drugi. Pogoji za pravo, ljudsko republiko še niso bili dani.²⁾ Zmage meščanov so pomenile zmago kapitala. Toda že leta 1830. je zadnjikrat zmagalo kapitalistično meščanstvo z moderno proletarsko maso. Proletarijat je bil zadnja gosp. rasa v družbi in se je od antikega v toliko razločeval, da je imel poslednji še en razred pod seboj, katerega je izkoriščal in izrabljaj, dočim prvi tega nima. Zato moderni proletarijat ne more zahtevati samo p r e m e n e svojega položaja, svojega razrednega stališča v družbi, temveč jedino l e o d p r a v o razrednega gospodstva.

* * *

Posamično hišno gospodarstvo je bilo ekonomična potreba nižjih stanov: kmeta in rokodelca. S tem posamičnim hišnim gospodarstvom pa je bil ozko zvezan posamičen zakon. Niti kmet, niti obrtnik, niti rokodelec ni zamogel svojega obrta samostojno izvrševati, če ni bil oženjen. Kakor je obrt in kmetija v gospodarju imela svojega voditelja, takó je tudi hišno gospodarstvo, h kateremu so spadali tudi hlapci, dekile in pomočniki kot člani družine, po-

¹⁾ Meščanstvo se je tedaj gospodarsko zelo povzdignilo. Meščanski pisatelji so se naravnost norčevali iz rapidnega propadanja plemstva, ki je postalo odvisno od njih. Še danes je znanih več spisov, ki to n o v r z n o dokazujejo. Tudi Slovenci imamo prestavo »Don Kišota« — zelo ponesrečena prestava — ki je satira na propad viteštva.

²⁾ Razredni razloček, ki je bil utemeljen v razvoju kapitalističnega načina produkcije, tega ni dopuščal.

trebovalo svojo vrhovno voditeljico, ki je naravno morala biti žena gospodarja. Letá dva sta torej bila drug za drugega gospodarsko potrebna, nujna, dasi si nista bila jednaka. Mož je posedoval oblast nad Ženo. —

Drugačna pa je bila stvar pri mestnem juristu, zdravniku in posebno pri trgovcu. Tem ženitev ni bila ekonomska sila. Z njegovega socialnega, gospodarskega stališča bilo mu je jednako, ali se je oženil ali ne. Oženil se je, če je to zahtevala ljubezen ali kak drug nagon. Če je potreboval denarja, gledal je, da je dobil bogato nevesto. Ta Žena, soproga jurista, zdravnika, trgovca pa ni sama opravljala raznih hišnih del.

Dobila je Ženo, ki je bila gospodarsko slabjša, da ji je ta to delo opravila. Velik del ženske emancipacije leži v emancipiranju od posamičnega hišnega gospodarstva.¹⁾ Prej omenjena Žena se je od tega emancipirala s tem, da je to delo naložila svoji slabjši soženi. To je bila osvoja s zaslužnjem svoje bližnjice.

S to emancipacijo bogate meščanske Žene pa je začelo trpeti staro patrijarhalno družbinsko življenje. Ta emancipacija se je izvedla ravno takó, kakor v cesarskem Rimu. Potrebna delavka je postala nepotrebna izkoriščevalka. Taka »emancipirana« Žena pričela se je pečati s stvarmi, ki so bile »neženske«; to ni več odgovarjalo starim tradicijam. Ta Žena je hotela govoriti v javnosti, pa smejali so se ji, ker večina Žen še ni bila prosta upliva fevdalnega načina produkcije in ker torej tudi v duševnem oziru ni dosegala prve. Vsled razmer je torej nastalo novo, svobodnejše spolsko občevanje. Na dan so prišle stvari, ki so korumpirale družbinsko

življenje. V tem trenutku, ko se je to zgodilo, pa je bil tudi pogin, padec tega še nerazvitega gospodujočega razreda gotov in utemeljen.

Razvoj kapitalističnega gospodarstva je napredoval ter ustvarjal nove ekonomske potrebe. Brez teh bi se vladujoči razredi ne mogli dolgo vzdržati. A zmešnjava bi bila gotova, ko bi ekonomske pogoji ne bili za drug red¹⁾ navzoči, ko bi se kaka taka ekonomska sila, potreba, odstranila. Taka ekonomska potreba je prostitucija. Ves napor in boj proti njej je brezvpešen, če isto socialne razmere, izvirajoče iz gospodarske osnove družbe, zahtevajo in utemeljujejo.²⁾

Kapitalizem ne pade nikdar, kakor tudi fevdalizem ni. Če socialisti pravimo, da bomo vrgli kapitalistično gospodarstvo, se mora to razumeti takó, da hočemo s podpiranjem razrednega boja pospešiti razvoj kapitalizma v kolektivizem. Tu bode Žena napredovala glede svojega stališča v družbi. Cela stvar je odvisna od razvoja; a ker je razvoj gotov, je tudi emancipacija Žene gotova.

Ta razvoj mora tudi Žena pospešiti. Jasno je, da je vsaka emancipacija v razredni družbi le mogoča z zaslužnjem svojega bližnjika. V tem smislu je tudi umevati sedanje meščansko žensko gibanje.

Nazor o emancipaciji med proletarko in meščanko kapitalističnega značaja je torej nepremosten. Doseči se mora splošna ženska emancipacija. Razredni razloček med Ženo in Ženo ima za posledek razredni boj — in prav ta boj povspeši splošno žensko emancipacijo, ker ravno ta razlika pomenja izhod iz kapitalizma v kolektivizem. Žena se mora torej z ramo ob rami z

¹⁾ Glej tudi: Friedrich Engels, der Ursprung der Familie, des Privateigentums und des Staats.

¹⁾ Za brezrazredno družbo

²⁾ August Bebel: Die Frau und der Socialismus.

Možem vdeležiti razrednega boja na celi črti.¹⁾

Velik del tega razvoja pa pripada še bodočnosti.

RUSKI PROFESOR O ŽENSKEM VPRAŠANJU NA SLOVENSKEM.²⁾ PRIOBČIL R. D. LJUBLJANA.

Znani slovanski lingvist profesor J. Baudouin de Courtenay je l. 1872—73. v spisu »Nektere opazke ruskega profesorja« v goriški »Soči« opisal utise, ki jih je prejel o Slovencih, potovaje po naši ožji domovini. Pri tem se je precej obširno izrazil tudi o ženskem vprašanju na Slovenskem. Ker bode ta spis pač malokomu več pristopen, upam, da ustrezem cenjenim čitateljкам »Slovenke«, ako podam nekaj glavnih misli iz njega.

G. profesor omenja, da je povsod nahajal mnogo več pameti in zaupljivosti med ženskami,³⁾ nego med moškimi, akoravno se pri Slovencih, kakor tudi skoro pri vseh evropskih ljudstvih, šteje ženske navadno kot primadone med domačo živino, in meni, da to zaničevanje žensk mora postajati vedno večje vsled uredbe sedanjih evropskih konstitucij in vsled uvedbe občne vojaške dolžnosti. Z uvedenjem konstitucije so dobili moški svobodščine in privilegije, da zamorejo samo oni voliti in voljeni biti, dočim je to ženam zabranjeno.

¹⁾ Danes se Žena v veliki obilici porablja za razne stroke po tovarnah. (Tob. tov., pisarne, brzojav, pošta in dr.) Tu je dela za pospešitev ogromno. Kaj, ko bi se pričelo s strokovnimi organizacijami Žene. Te bi tudi na Slovenskem že lahko prosperirale. Samo energije je treba in pa dela, dela. Ustanovljati splošna ženska društva ne velja, ker bi bili tu zastopani vsi razredi; to ni utemeljeno v obstoječih gosp. razmerah in zato to nič ne šteje. Op. pis.

²⁾ Nekateri izraze obdržal sem tako, kakor jih rabi g. pisatelj.

³⁾ Ta prispevek bo mnogim baš sedaj dobro došel, ko biva slavni Ruš zopet med Slovenci. Op. ur.

Občna zgodovinska resnica pa je, da kadar je eden del človeštva bolj privilegiran in dobi več predprav in svobodščin, tedaj pada drugi v še večjo odvisnost od prvega. Splošna vojna dolžnost jači v možkih živalske instinkte in vzbuja v njih še močnejšo zavest svoje fizične moči. Da so intelektualne moči popolnoma ednake pri moških kakor pri ženskih, imel se je pisatelj priliko prepričati, kakor pravi, pri vsakem koraku. Da si ženske prirojeno pamet veliko zvestejše hranijo nego moški, se razvidi že iz tega, da ne pijejo toliko in da sploh ne zapravljajo tako rade prirojenih moči. Da pa ženske, kar se tiče višje omike in poznanja občnih zadev, stoje na nižji stopinji kakor moški, temu se ni čuditi, ker jih moški spol vedno odstranjuje od šole in javnega življenja.

Baudouin de Courtenay navaja potem slučaj nekje iz Kranjskega, kjer je neki gospod prišel iz bližnjega trga pijan in strašno hud. Da si ohladi jezo, je začel grdo psovati svojo dekle — ker je pozabila dati kokošim zobati. Ko si je drznila njegova sestra ugovarjati, da dekla ni ničesar kriva, počel je i sestro zmerjati z najgršimi psovkami ter ji nazadnje grozil z zaušnicami. In vse to vpričo vseh hlapcev in dekel in vpričo njega, tujca, znanega le nekoliko ur. Ako se je plemeniti gospod tako obnašal proti svoji sestri, kaj pa si moramo misliti o preprostih kmetih? Sicer pa pravi pisatelj, da je večkrat imel priliko opazovati več surovosti med »omikano« gospodo, nego med neolikanimi kmeti.

To zaničevanje žensk, ki se vsak korak pojavlja v praktičnem življenju, ima globok temelj v naziranju moškega spola. Ženska ima samo toliko veljave, kolikor je potrebna za moške. Tako n. pr. moramo ženske sicer omikati, pa ne zaradi njih samih, ne zaradi tega, da bi razsvetlili njih um in jim dali v roke orožje, s katerim bi si zamogle pridobivati vedno bolj